

PHOLISI YA RIRIMI YA SAQA

Xiyimo	Mpfumelelo wu nyikiwile
Muhlayisi:	Mulawuri: Vubumabumeri, Vuhlanganisi na Nseketelo
Siku leri mpfumelelo wu nyikiweke:	2017-05-31
Nomboro ya xiboho:	EXCO 11159/17
Siku ro simeka:	2017-06-01
Siku ro hetelela ro pfuxeta:	2020-05-31
Nomboro ya Fayili:	PNFG40

PHOLISI YA RIRIMI YA SAQA

Hi ku landza Nawu wa ku Tirhisiwa ka Tindzimi, wa 2012, 4(1), Vulawuri bya Minthwaso ya Afrika Dzonga (SAQA), tanihi vandla ra mfumo, byi tumbuluxile Pholisi ya Ririmi hi mayelana na ku tirhisiwa ka tindzimi ta ximfumo eka swikongomelo swa mfumo. Pholisi ya Ririmi yi amukeriwile hi SAQA endzhaku ka maendlelo ya vutihlanganisi bya mfumo.

Mavonelo ya SAQA i ya leswaku pholisi leyi yi ta ngenhisa xiave eka nkoka wa vukorhokeri bya SAQA na swikongomelo swa Nawu wa Rimba ra Minthwaso ya Rixaka (NQF) Nawu wa , 67, (Nawu wa No. 67 wa 2008), lowu hlamuselaka leswaku, swikongomelo swa NQFi ku “nghenisa xiave eka nhluvukiso hi ku hetiseka wa vumunhu bya mudyondzi un'wana na un'wana na nhluvukiso wa vanhu na ikhonomi ya rixaka hi ku angarhela.”

Pholisi ya Ririmi ya SAQA yi hikhwalaho ka Milawu yo hlaya, Swinawana na Swiletelo leswi katsaka Vumbiwa bya Riphabliki ya Afrika Dzonga, Rimba ra Pholisi ya Ririmi ya Rixaka, Nawu wo Tlakusa Mfikelelo wa Mahungu, Nawu wa Huvo yo Angarhela ya Tindzimi ya Afrika Dzonga na milawu ya Batho Pele.

Joe Samuels

Muofisirinkulu wa SAQA

Leswi nga endzeni

1. XIKONGOMELO XA PHOLISI	4
2. NTUMBULUKO WA SAQA.....	7
3. SWIYIMO NA MITIRHO YA SAQA.....	8
4. MUXAKA WA VUKORHOKERI LEBYI NYIKIWAKA HI SAQA.....	9
5. SWIFUNDZA KUMBE TINDHAWU TA NTIVOMISAVA LETI SAQA YI NYIKAKA VUKORHOKERI BYA YONA	12
6. TINDZIMI TA XIMFUMO TA SAQA.....	12
7. MBULAVURISANO NA SWIRHO SWA VAAKI LAVA RIRIMI RA VONA KU NGA RIKI XINGHEZI.....	13
8. MFIKELELO WA PHOLISI YA RIRIMI YA SAQA HI SWIRHO SWA VAAKI	14
9. MAENDLELO YO TIRHANA NA SWIVILELO	14
10. KU NTSHUNXIWA KU SUKA EKA KU SIMEKA YUNITI YA PHOLISI YA RIRIMI	16
11. KU YISA SWIVIKO SWA LEMBE.....	16

PHOLISI YA RIRIMI YA SAQA

Hi ku landza Nawu wa ku Tirhisiwa ka Tindzimi, wa 2012, 4(1), Vulawuri bya Minthwaso ya Afrika Dzonga (SAQA), tanihi vandla ra mfumo, byi tumbuluxile Pholisi ya Ririmi hi mayelana na ku tirhisiwa ka tindzimi ta ximfumo eka swikongomelo swa mfumo. SAQA yi amukerile pholisi endzhaku ka maendlelo ya vutihlanganisi bya mfumo.

1. XIKONGOMELO XA PHOLISI

1.1 Xikongomelo xa Pholisi leyi ya Ririmi i ku nyika vuxokoxoko bya leswi landzelaka:

1.1.1 Ku tirhisiwa ka Xinghezi hi SAQA eka migingiriko ya yona ya siku na siku ku katsa ku endla mbulavurisano na vanhu hi ku angarhela;

1.1.2 Mbulavurisano na:

1.1.2.1. vanhu lava tirhisaka ririmi ra xintu ra Afrika Dzonga ku nga ri Xinghezi naswona lava nga swi koteku ku vulavula Xinghezi;

1.1.2.2. mintlawa leyi tirhisaka tindzimi ta xintu ta Afrika Dzonga laha swi kotekaka;

1.1.2.3. Vanhu lava nga voneku; na

1.1.2.4. Vanhu lava nga tweeku.

1.2 Pholisi ya Ririmi ya SAQA yi hikwalaho ka Milawu leyi landzelaka; Swinawana na Swiletelo:

1.2.1 **Vumbiwa bya Riphabliki ya Afrika Dzonga, (1996), hi ku ya hi:**

- Xiyenge xa 6(i) lexi nyikaka xiyimo xa ximfumo eka 11 wa tindzimi na Ririmi ra Swikoweto ra Afrika Dzonga;
- Xiyenge xa 6(3) lexi hlamuselaka leswaku, *“mfumo wa rixaka na wa xifundzankulu wu nga tirhisa ririmi rihi kumbe rihi eka xikongomelo xa mfumo ku karhi ku tekeriwa enhlokweni matirhiselo, nkoteko, ntirhiswo swiyimo swa swifundza na swilaveko na leswi laviwaka hi vanhu hinkwavo kumbe eka xifundzankulu”*; na
- Xiyenge xa 30 lexi hlamuselaka leswaku *“Un’wana na un’wana u na mfaneko yo tirhisa ririmi na ku ngenisa xiave eka vutomi bya mfuwo lowu va wu hlawulaka”*.

1.2.2 **Rimba ra Pholisi ya Ririmi ya Rixaka , (2003)**, leri hlamuselaka leswaku, “nkandziyiso wa pholisi ya vutindziminyingi (i.e.ntirho, vayingiseri na marungula) wu fanele wu landzeleriwa eka swiyimo sweswo leswi nga laveku nkandziyiso wa tindzimi ta 11 hinkwato ta ximfumo. Hambiswiritano, laha matirhelo ya mfumo lama pfunaka na yo tshamiseka eka xiyenge xihi kumbe xihi ya lavaka mbulavurisano lowu heleleke wa marungula, wu fanele wu kandziyisiwa hi tindzimi hinkwato ta ximfumo ta 11.”

1.2.3 **Nawu wa Huvo yo Angarhela ya Tindzimi ya Afrika Dzonga , (Nawu wa No. 59 wa 1995)**, lowu hlamuselaka ku tekeriwa enhlokweni, ku simekiwa na

ku yisiwa emahlweni vutindziminyingi na ku hlukisiwa ka tindzimi leti khale a ti tsanwiwile.

- 1.2.4 **Nawu wo Tlakusa Mfikelelo wa Mahungu, (Nawu wa No. 2 wa 2000)**, lowu nyikaka masungulo ya mfanelo ya vumbiwa yo fikelela mahungu wahi kumbe wahi lama khomiweke hi Mfumo na mahungu wahi kumbe wahi lama khomiweke hi munhu un'wana naswona lama lavekaka eka ku tirhisiwa na ku sirheleriwa ka timfanelo tihi kumbe tihi.
- 1.2.5 **Milawu ya Batho Pele** tanihi leswi yi kumekaka eka mpapfarhuto wa pholisi ya mfumo eka *"Ku Cinca Vunyiki bya Vukorhokeri bya Mfumo"* (1997).
- 1.2.6 **Nawu wa ku Tirhisiwa ka Tindzimi ta Ximfumo, (Nawu wa No. 12 wa 2012) na Swinawana**, leswi lavaka ku tirhisiwa ka pholisi ya ririmi hi mfumo wa rixaka, vandla ra mfumo wa rixaka na mabindzu ya mfumo wa rixaka.
- 1.2.7 **Nawu wa Rimba ra Minthwaso ya Rixaka (NQF), (Nawu wa No. 67 wa 2008)**, lowu hlamuselaka leswaku, *"Swikongomelo swa NQF swi endleriwile ku ngenisa xiave eka ku hlukisa vumunhu hi xitalo bya mudyondzi un'wana na un'wana na nhlukiso wa vanhu na ikhonomi ya rixaka hi ku angarhela"* (Xiyenge xa 5(2)).
- 1.2.8 **Swiletelo swa SAQA swa Matsalelo na Mahlelelo ya Xinghezi xo Olova "(2015)**, lexi nyikaka vuleteri lebyi nga erivaleni byo tsala Xinghezi hi ndlela yo olova.

1.3 SAQA yi tekile xiboho xo tirhisa Xinghezi tanihi ririmi ra bindzu na matirhelo na ku tirhisa (a) Xinghezi, (b) na ririmi rin'we ku suka eka tlawa wa tindzimi ta Xinguni ro fana na isiZulu, (c) ririmi rin'we ku suka eka tlawa wa tindzimi ta Xisuthu ro fana na SeSotho, (d) Xitsonga, (e) TshiVenda, na (f) Xibunu ku vulavurisana na vaaki loko swi koteka. Leswi swi katsa ku hundzuluxa matsalwa ya pholisi ya NQF hi tindzimi hinkwato ta 11 ta ximfumo hi ku famba ka nkarhi, hi ku tirhisa vatirhi va swa tindzimi lava tiyisisiweke (ku. nga., vahundzuluxeri na vatoloki). Leswi swi ta endliwa hi katsongotsongo ku karhi ku tekeriwa enhlokweni mintlawa ya tindzimi na tihakelo ku kondza tipholisi hinkwato ta NQF ti kumeka ti hundzuluxiwile hi tindzimi hinkwato ta ximfumo. Xiboho xi tekiwile hi moya lowu lemukaka swikongomelo leswi landzelaka na milawu ya mfumo wa Afrika Dzonga, ku nga xilaveko xo:

- 1.3.1 tlakusa vutindziminyingi exikarhi ka vanhu va Afrika Dzonga;
- 1.3.2 seketela no nyika mfikelelo wo ringana wa mahungu na vukorhokeri eka maAfrika Dzonga hinkwawo ku nga landzeleriwi ririmi, rixaka, vukhongereri, ndzetelo wa swa masangu na vutshembheli;
- 1.3.3 herisa ku tsan'wiwa ka tindzimi ta xintu ta Afrika Dzonga;
- 1.3.4 bohelela ku xiximiwa ka na ku xiximiwa ka timfanelo ta tindzimi;
- 1.3.5 tirhisa ririmi leri fikelelekaka eka hinkwavo; na
- 1.3.6 tlakusa mfuwo wa vululami bya vanhu na nkatsano.

1.4 Nhlanganiso wo tirhisa Xinghezi tanihi ririmi ra tirhelo ra siku na siku eSAQA, xikan'we na (a) ririmi rin'we ku suka eka ntlawa wa tindzimi ta Xinguni ro fana na isiZulu, (b) na ririmi rin'we ku suka eka tlawa wa tindzimi ta Xisuthu ro fana na SeSotho, (c)

Xitsonga, (d) Tshivenda, na (e) Xibunu ku endla mimbulavurisano ya nomu na vaaki loko swi koteka – na ku hundzuluxa hi katsongotsongo matsalwa ya pholisi ya NQF hi tindzimi hinkwato ta 11 ta ximfumo, na ku tirhisa vatirhi va swa tindzimi lava tiyisisiweke (ku. nga., vahundzuluxi na vatoloki), swi hlawuriwile hikwalaho ka swivangelo leswi landzelaka:

- 1.4.1 Afrika Dzonga, eka tipholisi ta yona ta xiyenge lexikulu xa vanhu na ikhonomi, yi tshikelela hinkwaswo ku nga nhluvukiso wa makaya na nhlanganiso eka misava hinkwayo. Hi tlhelo rin'wana, nkongomiso eka nhluvukiso wa makaya, na ku herisa vusweti na nkandzingano i swa nkoka eka ntsako na rihanyu ra vanhu etikweni. Ku hlanganisa Afrika Dzonga eka misava hinkwayo i swa nkoka eka ku pfumelela nsusumeto wa nhluvukiso leswaku wu khuluka endzeni na le handle ka tiko tanihi leswi swi lavekaka. Hi tlhelo rin'wana, ku tirhisiwa ka tindzimi ta xintu i swa nkoka eka nhluvukiso wa le ndzeni wa Afrika Dzonga na nkondletelo wa rixaka. Ku tirhisiwa ka ririmi ra Xinghezi i swa nkoka eka ku hlanganisa Afrika Dzonga na Afrika hinkwayo na misava hinkwayo, antswiso wa matiko ya le handle, na nhluvukiso wa thekinoloji.
- 1.4.2 Xilaveko xo va na xivumbeko lexi ringanisiweke na theminoloji eka minthwaso leyi tsarisiweke na xiphemu xa minthwaso na swin'wana swi papalata mimpfilungano na ku pfumaleka ka ku twisisana eka tlhelo ra vaphakeri va dyondzo na vuleteri, vadyonzi na vanhu hi ku angarhela.
- 1.4.3 Xilaveko xa vathori eka swiyenge swa phurayivhete na vaaki ku twisisa hi xitalo minthwaso leyi vathoriwa va mundzuku va nga na yona leswaku va ta endla swiboho hi ku ringanela ka vona ku thoriwa. NQF na endlelo ra yona ra mahungu, Databeyisi ya Tirhekhodo ta Vadyondzi va Tiko (NLRD), yi na mahungu ya Xinghezi lama fikeleriwaka hi matlhelo lama nga na ku tsakela emisaveni hinkwayo.
- 1.4.4 SAQA yi tshembhela eka switirhisiwa. Hambiswiritano, SAQA yi tinyiketerile eka xiyimo xa yona xa vurhangeri eka mhaka ya NQF, leyi lavaka ku endla leswaku dyondzo ya nkoka yi va ya vutomi hinkwabyo eka matirhelo ya dyondzo leyi hlanganisiweke, vuleteri, nhluvukiso na ntirho, ntiyiso wa vanhu hinkwavo eAfrika Dzonga. Loko matirhelo ya siku na siku ya ta endliwa hi ririmi ra Xinghezi, tipholisi ta NQF leti SAQA yi nga na vutihlamuleri bya tona ti ta hundzuluxiwa hi tindzimi letin'wana hinkwato ta 10 ta ximfumo hi katsongotsongo. Tanihi xikombiso, hi lembe rosungula SAQA yi ta hundzuluxa tipholisi ta yona timbirhi hi tindzimi timbirhi leti welaka eka tlawa wa Xinguni na Xisuthu. Leswi swi ta landzeriwa hi ku hundzuluxiwa ka tipholisi timbirhi tofana ti va hi Tshivenda, Xitsonga na Xibunu. Hi lembe ra vunharhu tipholisi timbirhi tofana ti ta hundzuluxiwa hi tindzimi timbirhi letin'wana ku suka eka mintlawwa yimbirhi leyikulu, ku nga, Xinguni na Xisuthu. Maendlelo ya ta ya emahlweni ku kondza tindzimi hinkwato ta ximfumo ti va ti hundzuluxiwile. Maendlelo lawa ya ta teka malembe ya mune kumbe ntlanu ku hela. Tanihi leswi SAQA yi nga na tipholisi ta nkaye ta NQF tisekele tin'wana tinharhu ti ta laveka ku tiyisisa leswaku tipholisi

hinkwato ti hundzuluxiwile hi tindzimi letin'wana ta ximfumo ta 10. Leswi swi ta teka malembe man'wana ya 12 ku fikela eka 15 ku hela.

- 1.4.5 Titlilipi to yingiseriwa ti ta endliwa leswaku ti va kona ku vuyerisa vaaki lava Feke tindleve na Mabofu. SAQA laha swi lavekaka, yi ta nyika, vukorhokeri bya vutoloki/vuhundzuluxeri bya vatrhi va swa tindzimi lava tiyisisiweke laha swi lavekaka eka 10 wa tindzimi ta ximfumo letin'wana ta Afrika Dzonga, naswona yi ta ya emahlweni yi lava minkoteko yo tirhisa no tlakusa ku tirhisiwa ka tindzimi ta ximfumo ta Afrika Dzonga ta 11 ku ya hi switirhisiwa swa yona.
- 1.5 SAQA yina manyuwali ya mahungu lowu kumekaka hi tindzimi hinkwato ta Afrika Dzonga ta 11 ta ximfumo eka webusayiti ya SAQA leyi nyikaka vuxokoxoko bya vukorhokeri lebyi yi byi nyikaka. SAQA yi ta lava minkoteko yihi kumbe yihi nkarhi na nkarhi ku endla leswaku na mahungu man'wana ya kumeka hi tindzimi hinkwato ta 11 ta Afrika Dzonga ta ximfumo, tanihi leswi swi nga ta koteka hikwalaho ka switirhisiwa swa yona.
- 1.6 Timfanelo ta vavulavuri va tindzimi ta xintu ta Afrika Dzonga ti hlayisiwile tanihi mfanelo ya vona yo fikelela mahungu ya NQF tanihiloko SAQA yi tirhana na swivutiso swa vaxavi, hinkwaswo swo vulavuriwa na swo tsariwa, hi ririmi leri laviwaka hi vaxavi.

2. NTUMBULUKO WA SAQA

- 2.1 SAQA i huvo ya nawu leyi tumbuluxiweke ehansi ka Nawu wa Vulawuri bya Minthwaso ya Afrika Dzonga wa 1995 naswona leyi ku ya emahlweni ka yona yi hanya swi tiyisisiwaka hi Nawu wa Rimba ra Minthwaso ya Rixaka , (Nawu wa No. 67 wa 2008).
- 2.2 SAQA yi na vutihlamuleri eka Holobye wa Dyondzo ya le Henhla na Vuleteri.
- 2.3 NQF i matirhelo lawa ya heheleke lawa nyikiweke mpfumelelo hi Holobye wa Dyondzo ya le Henhla na Vuleteri ya:
- Ntlawahato;
  - Ntsariso;
  - Nkandziyiso; na
  - Nhlamuselo/ntwariso wa minthwaso ya rixaka leyi tiyisisiweke nkoka.
- 2.4 Swikongomelo swa NQF swi endleriwile ku ngenisa xiave eka nhluvukiso wa vumunhu hi xitalo bya mudyondzi un'wana na un'wana na nhluvukiso wa vanhu na ikhonomi ya rixaka hi ku angarhela. Swikongomelo swa NQF i ku:
- 2.4.1 tumbuluxa rimba rin'we ra rixaka leri hlanganisiweke ra mfikelelo wo dyondza.;

- 2.4.2 kondletela mfikelelo eka , na ku famba na ku ya emahlweni ka dyondzo, vuleteri na mitirho;
  - 2.4.3 tlakusa nkoka wa dyondzo na vuleteri; na
  - 2.4.4 hatlisisa ku lulamisa xihlawuhlawu xa khale xo ka xi nga ri kahle eka dyondzo, vuleteri na minkoteko ya ntirho (Nawu wa NQF, Xiyenge xa 5).
- 2.5 Swikongomelo swa SAQA i ku:
- 2.5.1 hlulukisa swikongomelo swa NQF;
  - 2.5.2 langutisisa nhlulukiso wo ya emahlweni na nsimeko wa NQF; na
  - 2.5.3 hlanganisa Marimbatsongo ya NQF (Nawu wa NQF, Xiyenge xa 11).
- 2.6 SAQA yi vona NQF tanihi rimba ra mbulavurisano, nhlanganiso na ntirhisano eka dyondzo, vuleteri, nhlulukiso na ntirho.

3. SWIYIMO NA MITIRHO YA SAQA

Hi ku engetela eka ku fikelela swikongomelo swa yona, SAQA yi na vutihlamuleri bya leswi landzelaka:

- 3.1 Ku tsundzuxa Holobye wa Dyondzo ya le Henhla na Vuleteri hi timhaka ta NQF;
- 3.2 Ku tumbuluxa endlelo ra ntirhisano ku letela vuxaka bya SAQA na Tihuvo to Tiyisisa Nkoka (QCs);
- 3.3 Ku ololoxa minkwetlembetano hi mayelana na ti QCs;
- 3.4 Ku hlulukisa, ku kandziyisa na ku tiyisisa mali na vunene bya Nhlamuselo ya Swiyenge;
- 3.5 Ku hlulukisa pholisi na khirayitheriya ya nhlulukiso, ntsariso na nkandziyiso wa minthwaso na swiphemu swa minthwaso;
- 3.6 Ku tsarisa minthwaso na swiphemu swa minthwaso leswi bumabumeriwaka hi ti QCs eka NQF;
- 3.7 Ku hlulukisa pholisi na khirayitheriya ya nhlelo, Vutsundzuki bya Dyondzo yo Rhanga (RPL)
- 3.8 na ku Hlengeta Mikutlunya na Vuhundziseri (CAT);
- 3.9 Ku hlulukisa pholisi na khirayitheriya ya vutsundzuki bya tihuvo ta swa xiphurofexini na ntsariso wa swiyimo swa xiphurofexini eka NQF;

- 3.10 Ku tekela enhlokweni tihuvo ta swa xiphurofexini na ku tsarisa swiyimo swa xiphurofexini eka NQF;
- 3.11 Ku tirhisana na tintangha ta matiko ya le handle eka timhaka ta rimba ra minthwaso na ku tivisa ti QCs na matlhelo man'wana lama nga na ku tsakela hi mitolovelo ya matiko ya le handle .
- 3.12 Ku endla na ku khomixina ndzavisiso eka timhaka leti fambelanaka na nhluvukiso na nsimeko wa NQF, ku katsa tidyondzo ta nkarhi na nkarhi hi ntshikelelo wa NQF eka dyondzo ya Afrika Dzonga, vuleteri, na mitirho- na ku kandziyisa leswi kumiweke;
- 3.13 Ku hlayisa matirhelo ya rixaka ya matsalwa ya minthwaso leyi tsarisiweke, swiphemu swa minthwaso leyi tsarisiweke, leswi vadyondzi va swi fikeleleke, tihuvo ta xiphurofexini leti tekeriwaka enhlokweni, swiyimo swa xiphurofexini leswi tsarisiweke na mahungu lama fambelanaka. Leswi swi endliwa hi ku nghenisa no hlayisa Databeyisi ya Rixaka ya Tirhekhodo ta Vadyondzi.;
- 3.14 Ku nyika nhlelo eka minthwaso ya le handle na vukorhokeri byo tsundzuxa; na
- 3.15 Ku tivisa vanhu hi NQF.

4. MUXAKA WA VUKORHOKERI LEBYI NYIKIWAKA HI SAQA

SAQA yi nyika nseketelo wo ya emahlweni na mahungu eka vadyondzi, vaphakeri va dyondzo na vuleteri na vanhu hi ku angarhela hi mayelana na minthwaso leyi tsarisiweke na swiphemu swa minthwaso, leswi vadyondzi va swi fikeleleke, tihuvo ta swa xiphurofexini na swiyimo swa xiphurofexini, minthwaso ya matiko ya le handle, rimba ra minthwaso ya matiko ya le handle na mitolovelo na tindlela. Swikumiwa swa NQF leswi fambelanaka na ndzavisiso na timhaka tin'wana leti fambelanaka na dyondzo na vuleteri. Vukorhokeri lebyi byi katsa leswi landzelaka:

4.1 Ku hlela minthwaso ya matiko yale handle

Vukorhokeri lebyi i bya vanhu lava nga na minthwaso ya matiko ya le handle lava lavaka ku titsarisela ku dyondza eka mavandla ya Afrika Dzonga na/kumbe ku endla swikombelo swa mintirho, ku dyondza na/kumbe mimpfumelelo yo tshama yo tivisa. Matsalwa ya vona ya minthwaso ya hi tindzimi ta matiko ya le handle leti lavaka vuswikoti ku tihlaya kumbe switirho leswi lavekaka ku endla sweswo. Vaendli va swikombelo va laveka ku tisa/yisa vuhundzuluxi bya nkoka xikan'we na minthwaso leyi nga hi tindzimi ta matiko ya le handle. Mbulavurisano na vaxavi/vapfuniwa ku ta va hi Xinghezi, tanihleswi ku nga ririmi leri laviwaka eka mbango wa bindzu. SAQA yi thola swirho swin'wana swa vatirhi leswi nga na vuswikoti bya tindzimi ta le handle naswona laha swi kotekaka, vatirhi va SAQA va ta vulavula na vanhu va matiko ya le handle hi ririmi ra vona. Matsalwa na mahungu ya SAQA, ku katsa timatheriyali to

endla swikombelo, tipholisi, swiletelo na Switifikheti swa Nhlelo, swi kumeka hi ririmi ra Xinghezi.

4.2 Ku kambisisa minthwaso ya vadyondzi va Afrika Dzonga na ku nyika switifikheti swa vuswikoti.

Switifikheti swi humesiwa hi ririmi ra Xinghezi, kambe swivutiso, leswi faneleke ku amukeriwa hi ndlela yo tsala kunene, swi nga vutisiwa hi yihi kumbe yihi ya tindzimi ta Afrika Dzonga ta ximfumo.

4.3 Ku kambisisa ntiyiso wa minthwaso ya vathori na mavandla yo dyondza.

Vukorhokeri lebyi byi nyikeriwa ku kanetana na xiviko xa minthwaso yo hoxeka kumbe minthwaso leyi humesiweke hi mavandla lama nga nyikiwangiku mpfumelelo. Swikombelo swi fanele swi endliwa hi ku tsala kunene naswona swi fanele swi va hi ririmi rihi kumbe rihi ra ximfumo ra Afrika Dzonga. Switatimente swa ntiyisiso swi humesiwa hi Xinghezi tanihileswi ku nga rona ririmi leri amukeriwaka ra mfumo na bindzu eAfrika Dzonga.

4.4 Ku tsarisa minthwaso na swiphemu swa minthwaso eka NQF

Minthwaso na swiphemu swa minthwaso swi yisiwa eSAQA leswaku swi tsarisiwa eka NQF, hi Xinghezi, hi Tihuvo tinharhu to tiyisisa Nkoka. Mbulavurisano (wo tsariwa na wa nomu) hi mayelana na minthwaso kumbe swiphemu swa minthwaso leswi yisiweke hi Tihuvo to tiyisisa Nkoka hi ririmi ra Xinghezi tanihi ririmi ra mfumo na bindzu eAfrika Dzonga.

4.5 Ku Tekela Enhlokweni Tihuvo ta Xiphurofexini na ku tsarisa Swiyimo swa Xiphurofexini eka NQF

Mimbulavurisano hinkwayo na tihuvo ta xiphurofexini mayelana na ku tekela enhlokweni na ku tsarisiwa ka swiyimo swa xiphurofexini swi endliwa hi Xinghezi tanihi ririmi ra mfumo na bindzu eAfrika Dzonga. Leswi swi katsa swikombelo swo tekela enhlokweni no tsarisiwa, switifikheti swa ntsalelano leswi nyikiwaka tihuvo ta xiphurofexini, ku endzela ndhawu, nandzeleriso wo endza, swiviko swa nhlelo na swivutiso.

4.6 Ku hlayisa Databeyisi ya Rixaka ya Tirhekhodo ta Vadyondzi (NLRD)

Vanhu hi ku angarhela va na mfikelelo wa xieletroniki eka databeyisi ya minthwaso leyi tsarisiweke na swiphemu swa minthwaso, tihuvo ta xiphurofexini leti tekeriwaka enhlokweni swiyimo swa xiphurofexini leswi tsarisiweke na mahungu lama fambelanaka lama kumekaka eka NLRD hi ku tirhisa webusayiti ya SAQA. Vaxavi va nga tisa swivutiso hi imeyili, fekisi, swivutiso swo tsariwa na swa tiqingho hi mahungu lama fambelanaka na NLRD. Mimbariso ya Xinghezi ya NLRD yi hlayisiwa hi ririmi ra Xinghezi ku tiyisisa ntiyelo wa theminoloji na ntwisiso naswona ririmi ra bindzu i Xinghezi. Tiwebusayiti ta NLRD na SAQA ti tirhisiwa hi matiko ya le handle na vanhu va Afrika Dzonga. Swivutiso leswi yisiweke e SAQA swi fanele swi va hi ririmi rihi kumbe rihi ra ximfumo ra Afrika Dzonga naswona nhlamulo yi ta nyikiwa hi ririmi

rofana, handle ka loko nhlamulo yi fanele yi tihisiwa eka xiyimo lexi ku lavekaka Xinghezi.

4.7 **Ku tumbuluxa tipholisi ta NQF**

SAQA yi laveka ku hlulukisa, langutisisa ku simekiwa, na ku hlayisa nhlayo ya sweswi ya tipholisi leti fambelanaka na NQF to fana na Swihlamuseri swa swiyenge swa NQF, na tipholisi ta rixaka na khirayitheriya, yo; tsarisa minthwaso na swiphemu swa minthwaso eka NQF; ku tekela enhlokweni tihuvo ta xiphurofexini na ku tsarisa swiyimo swa xiphurofexini; ku simekiwa ka RPL; ku simeka CAT; ku dizayina na ku simeka minhlelo; ku pimanyeta minthwaso ya matiko ya le handle; na swihoxo swa minthwaso na mahungu lama fambelanaka, exikarhi ka swin'wana. Nhlulukiso wa tipholisi wu fanele wu endliwa hi ku tihlanganisa na naswona eka swiyimo swin'wana endzhaku ka tihlanganisa na Tihuvo to tiyisisa Nkoka. Tihlungeletano na ntirho wo hlulukisa tipholisi swi endliwa hi Xinghezi tanihi ririmi ra bindzu naswona tipholisi ti hangalasiwa eka Gazete ya mfumo, naswona hi xivumbeko xa hadi khopi, hi Xinghezi. Swiphemu swa nkoka swa tipholisi ta NQF swi ta hundzuluxiwa hi tindzimi hinkwato ta 10 ta Afrika Dzonga ta ximfumo, na ku endliwa leswaku ti kumeka eka webusayiti ya SAQA.

4.8 **Ku tivisa vanhu hi NQF**

SAQA yi endla migingiriko yo hlaya ku tivisa vanhu hi NQF na ku seketela NQF. Leswi swi katsa tiwekixopo, tihlungeletano ta mahungu, ku rhuhela tikhomferense, ku hlengeleta matsalwa na swibukwana; ku rhumela mahungu lawa ya faneleke eka midiya ya vanhu na le ka midiya yo kandziyisa na ku ngenisa xiave eka tikhomferense na tiwekixopo ta minhlangano yin'wana loko va rhambiwe. Tipholisi ta nkoka ta NQF ti ta kumeka hi katsongotsongo hi tindzimi hinkwato ta ximfumo ta 11. Swibukwana swotala leswin'wana na mahungu hi ku angarhela ya NQF swi kumeka hi ririmi ra Xinghezi. Hambiswiritano, loko SAQA yi ngenisa xiave eka nseketelo na mahungu yi nyika swiendleko swo fana na nkombiso wa mitirho, vuhaxi bya xiyanimo xa na thelevhixini, na midiya ya xidijitali laha SAQA yi endlaka mbulavurisano na mintlawe yo hambana ya vanhu hi nhlayo yikulukumba, SAQA, yi ta tiyisisa leswaku mbulavurisano wa nomu wu ta va hi ririmi ra Xinghezi(a), b) ririmi ro huma eka ntlawa wa tindzimi ta Xinguni to fana na isiZulu, C) ririmi ro huma eka tlawa wa tindzimi ta Xisuthu to fana na , (d) Sesotho, (d) Xitsonga, (e) Tshivenda, kumbe (f) Afrikaans, na (g) ririmi ra swikoweto, tanihi hi loko swi fanela na ku koteka hi tlhelo ra switirhisiwa.

4.9 **Ku tirhana na swivutiso leswi fambelanaka na NQF ku suka eka vanhu hi ku angarhela.**

SAQA yi amukela swivutiso siku na siku ku suka eka vanhu hi ku angarhela hi mayelana na timhaka leti fambelanaka na NQF. Swivutiso swi kumiwa hi muxaka wo tsariwa hi imeyili, fekisi na hi tiqingho. Vaxavi/vapfuniwa van'wana va endzela tihofisi ta SAQA. Hambiloko swivutiso swotala swi vutisiwa hi Xinghezi, tihlamulo ti nyikiwa

hi tindzimi tin'wana leti xivutiso xi tisiweke hi tona eka SAQA. Laha swi lavekaka, SAQA yi ta nyika vukorhokeri bya vatirhi va swa tindzimi lava tiyisisiweke.

5. SWIFUNDZA KUMBE TINDHAWU LETI SAQA YI NYIKAKA VUKORHOKERI BYA YONA YIRI KONA.

SAQA yi kumeka ePitori, kambe tanihi leswi swi lavekaka, yi nyika vukorhokeri bya yona etikweni hinkwaro na le matikweni ya le handle. Vukorhokeri bya nyikiwa na swivutiso swi hlamuriwa vanhu va langutanile eSAQA kumbe hi ku tirhisa riqingho, fekisi, imeyili, midiya ya vanhu, mapapila, swiviko na switifikheti eka tikhasimende leti nga swi koteku ku endzela SAQA hi toxo.

6. TINDZIMI TA XIMFUMO TA SAQA

SAQA yi tirhisa Xinghezi tanihi ririmi ro vulavula eka matirhelo ya yona ya siku na siku. Hambiswiritano, Xinghezi xi tirhisiwa xikan'we na (a) ririmi rin'we ku suka eka ntlawa wa tindzimi ta Xinguni ro fana na isiZulu, (b) ririmi rin'we ku suka eka tlawa wa tindzimi ta Xisuthu rofana na , (b) Sesotho, (c) Xitsonga, (d) Tshivenda, (e) Xibunu na (f) ririmi ra swikoweto eka mbulavurisano wa nomu na ririmi ra swikoweto , loko swi koteka.

Migingiriko ya bindzu ra SAQA ya Xinghezi yi katsa:

- Tinhlengeletano hinkwato, tiwekixopo na tikhomferense hinkwato leti nga eka SAQA na vanhu hi ku angarhela.
- Matsalwa ya nongonoko ya tinhlengeletano na timinetse na tirhekhodo ta tinhlengeletano;
- Swibukwana, xikombiso; tipholisi, khirayitheriya na matsalwa ya swiletelo na swikumiwa swa ndzavisiso;
- Xiviko xa SAQA xa Lembe lexi Hlanganisiweke;
- Vuhlanganisi eka Inthiranete ya SAQA;
- NLRD na matirhelo yan'wana ya mahungu lawa tirhisiwaka ku lawula mahungu ya NQF;
- Mbulavurisano na Holobye wa Dyondzo ya le Henhla na Vuleteri na Ndzawulo ya Dyondzo ya le Henhla na Vuleteri;
- Mbulavurisano na Tindzawulo tin'wana ta Mfumo;
- Ku tata tifomo ta ximfumo;
- Ku navetisiwa ka swivandla swa mintirho swa SAQA eka midiya;
- Switiviso eka Gazete ya Mfumo;
- Switifikheti swa nhlelo, nkambisiso, ntsariso na ntsundzuko;
- Tinhlengeletano to tshinya; na
- Mimfungho ya ximfumo eka muako wa SAQAleyi kombisaka switirhisiwa na vukorhokeri.

Hambiswiritano, loko mbulavurisano wu sunguriwile hi muxavi hi ririmi rin'wana ra ximfumo ra Afrika Dzonga kumbe hi munhu un'wana loyi a nga riki na vuswikoti byo

ringanela bya Xinghezi kumbe laha ku tirhisiwa ka ririmi ra Xinghezi swi nga ta yisa eka ku va ku nga twananiwi kumbe mpfilungano, ririmi ra muxavi ri ta tirhisiwa. Hi ku engetela, ku ya emahlweni ku ringetiwa ku tirhisa tindzimi ta 11 ta ximfumo ta Afrika Dzonga eka webusayiti ya SAQA, na Ntsalo wa mabofu/titlilipi to yingiseriwa, loko swi koteka, swi ta endliwa.

7. MBULAVURISANO NA SWIRHO SWA VAAKI LAVA RIRIMI RA VONA KU NGA RIKI XINGHEZI

SAQA yi endla mbulavurisano hi ndlela leyi landzelaka na swirho swa vaaki lava nhlawulo wa vona wa ririmi ku nga riki Xinghezi.

- 7.1 Swivutiso leswi tsariweke (tifekisi, mapapila na tiimeyili) leswi nga hi ririmi leri ku nga riki Xinghezi swi hundziseriwa eka xirho xa mutirhi loyi anga na vuswikoti bya ririmi leri tirhisiweke, naswona xi ta nyika nhlamulo leyi kamberaweke loko yi lulamile na ku pfumala xihoxo ku ya hi mimpimo leyi vekiweke. Loko xirho xexo xa mutirhi xi nga swi koti ku hlamula xivutiso, mpfuno wa nyikiwa wo lulamisa nhlamulo leyi faneleke lowu hundzuluxiwaka wu va hi ririmi leri nga vutisa, hi muhundzuluxi loyi a tiyisisiweke. Nhlamulo yi kamberwa hi xirho xa mutirhi lexi kotaka ririmi naswona leri hleriweke loko ri lulamile na ku pfumala xihoxo ku ya hi mimpimo leyi vekiweke. Loko minkarhi yin'wana vukorhokeri bya muhundzuluxi wo tiyisisiwa byi fanele byi xaviwa, SAQA yi ta khutaza swirho swa vatirhi ku tinyiketa ku dyondza na nhluvikiso wa leswi lavekaka ku kota ku va muhundzuluxi wo tiyisisiwa.
- 7.2 Swikombelo leswi tsariweke leswi nga hi ririmi leri ku nga riki Xinghezi swa nkambisiso, switifikheti, na swin'wana ku tirhaniwa na swona tanihi leka xiyenge xa 7.1 laha henhla. Hambiswiritano, xitifikheti/xitatimente xi humesiwa hi Xinghezi na ku va xi famba na papila leri nga tsariwa hi ririmi ra tllayente leri hlamuselaka leswi nga endzeni ka xitifikheti na xivangelo xo yi humesa hi ririmi ra Xinghezi. Ntolovelo wo kambela ku lulama ka mahungu wu endliwa ku ya hi mimpimo leyi vekiweke, hi vahundzuluxi lava tiyisisiweke. Switifikheti na switatimente swi humesiwa hi Xinghezi tanihleswi ku nga ririmi ra mfumo na bindzu eAfrika Dzonga.
- 7.3 Swikombelo swo endliwa hi nomu (swa tiqingho na swo suka eka vaxavi leti taka hi toxo) leswi nga hi ririmi leri ku nga riki Xinghezi swi yisiwa eka xirho xa mutirhi loyi a nga na vuswikoti bya ririmi ra muxavi naswona xi nga nyika mahungu lama lavekaka hi ririmi ra muxavi. Eka swiyimo laha ku hundzuluxa/ku toloka swi lavekaka xirho xa mutirhi lexi kotaka ku nyika mahungu lama lavekaka xi ta tirhana na xivutiso na ku pfuna muxavi ku hlamula xivutiso hi ku pfuniwa hi muhundzuluxi loyi a tiyisisiweke. Loko ku ri hava xirho xa mutirhi eSAQA lexi kotaka ririmi ra muxavi ku pfuna muxavi, muxavi yi komberwa ku vuya eSAQA hi nkarhi lowu twananiweke(ku nga se hela nkombo wa masiku yo tirha) ku endla nhlungano na muhundzuluxi loyi a tiyisisiweke. SAQA yi lulamisa leswaku ku va na mutoloki loyi a faneleke.

- 7.4 Loko muxavi loyi a nga tweeku kahle yo vonana na SAQA hi xivutiso naswona ku ri hava xirho xa mutirhi wa SAQA lexi kotaka ririmi ra swikoweto, tlilayente yi komberiwa ku:
- 7.4.1 Tisa xivutiso hi ndlela yo tsala na nhlamulo leyi nga ta nyikiwa hi ku tsala kunene tlilayente yi ri kona; kumbe
- 7.4.2 A ta na mutoloki wa yena wa ririmi ra swikoweto enhlengoletanini hi nkarhi lowu ku twananiweke wona; kumbe
- 7.4.3 SAQA a yi kumi vukorhokeri bya mutoloki wa ririmi ra swikoweto ku endla nhlengoletano hi nkarhi lowu kumisisiweke.

Tinhlengoletano to landzelerisa eka swiyimo hinkwaswo ti ta xeduriwa ku nga se hela masiku ya nkombo yo tirha tlilayente yi vonanile na SAQA hi xivutiso.

8. MFIKELELO WA PHOLISI YA RIRIMI YA SAQA HI SWIRHO SWA VAAKI

- 8.1 Pholisi ya Ririmi ya SAQA yi ta kumeka hi tindzimi hinkwato ta ximfumo ta 11 ta Afrika Dzonga eka webusayiti ya SAQA.
- 8.2 Swikombelo swa hadi khopi ya Pholisi ya Ririmi swi nga endliwa eSAQA hi ku tsala kunene, hi riqingho kumbe hi munhu hi yexe. Tikhopi ta Pholisi ti nga nyikiwa vaxavi kumbe va rhumeriwa tona.
- 8.3 Vanhu lava endlaka swikombelo hi tiqingho va ta rhumeriwa eka webusayiti ya SAQA rosungula, kambe va nga nyikiwa hadi khopi loko va yi kombela.
- 8.4 Matsalwa ya SAQA a ya nge kumeki hi Ntsalo wa Mabofu hikwalaho ka ku durha ka ku endla na swikombelo switsongo swa nkandziyiso wa matsalwa ya Ntsalo wa Mabofu lama a ma ri kona khale. Ku ta ringetiwa ku tumbuluxa titlilipi to yingiseriwa loko swi koteka loko ku ri na switirhisiwa.

9. MAENDLELO YO TIRHANA NA SWIVILELO

- 9.1 Munhu wihi kumbe wihi (hambikuri xirho xa mutirhi wa SAQA kumbe xirho xa vaaki) loyi anga enerisekiku hi ku tirhisa ka SAQA ka tindzimi ta ximfumo a nga tisa xivilelo hi ririmi rihi kumbe rihi ra tindzimi ta 11 ta ximfumo ta Afrika Dzonga. Xivilelo xi fanele xi va lexi tsariweke. Vito, kherefu na vuxokoxoko bya vutihlanganisi bya mumangali, na vuxokoxoko hi xitalo bya xivilelo byi fanele byi nyikiwa. Xivilelo xexo xi fanele xi:
- Kongomisiwa eka CEO ya SAQA;
  - Xi nga yisiwa hi voko eka SAQA, kumbe xi rhumeriwa hi imeyili eka CEO ya SAQA kumbe xi rhumeriwa hi poso yo rhijisitariwa eka kherefu ya poso ya SAQA; na

- Tisiwa eka SAQA ku nga se hela tin'weti ti 3 xivilelo xi tumbulukile.
- 9.2 CEO ya SAQA u ta khensa ku amukela xivilelo ku nga se hela 48 wa tiawara a xi kumile.
- 9.3 CEO ya SAQA a nga kombela mumangali ku:
- Nyika mahungu yotala ku pfuna ndzavisiso wa xivilelo; na
  - Lulamisa nhlengeletano ku endla vulavisisi bya xivutiso hi yexe.
- 9.4 CEO ya SAQA u fanele ku nga se hela tin'hwetit ti 3 a kumile xivilelo a:
- Anakanya xivilelo, a endla ndzavisiso lowu lavekaka no teka xibo ho hi xivilelo; na
  - Tivisa mumangali hi ku tsala kunene hi xibo ho.

Vuxokoxoko bya vutihlanganisi bya hofisi ya SAQA

Kherefu ya Vutshamo: SAQA House, 1067 Arcadia Street, Hatfield, Pretoria
 Kherefu ya Poso: Postnet Suite 248, Private Bag X06, Waterkloof, 0145
 Riqingho: (012) 431-5000
 Fekisi: (012) 431-5147
 Imeyili: saqainfo@saqa.org.za
 Webusayiti: <http://www.saqa.org.za>

- 9.5 Mumangali loyi a nga enerisekiku hi xibo ho xa CEO ya SAQA a nga yisa aphili eka Holobye wa Dyondzo ya le Henhla na Vuleteri.
- 9.6 Aphili yi fanele yi tsariwa kunene, hi ririmi rihi kumbe rihi ra tindzimi ta 11 ta ximfumo ra Afrika Dzonga. Vito, kherefu na vuxokoxoko bya vutihlanganisi bya muaphili na vuxokoxoko hi xitalo bya aphili swi fanele swi nyikiwa. Aphili yaleyo yi fanele yi:
- Kongomisiwa eka Holobye wa Dyondzo ya le Henhla na Vuleteri;
  - Kumbe yi nga yisiwa hi voko eka Hofisi ya Dyondzo ya le Henhla na Vuleteri kumbe yi rhumeriwa hi poso yo rhijisitariwa eka kherefu ya Holobye wa Dyondzo ya le Henhla na Vuleteri ; na
  - Yisiwa ku nga se hela n'hwetit ya 1 ku nga se amukeriwa xibo ho xa CEO ya SAQA hi mumangali.
- 9.7 Holobye wa Dyondzo ya le Henhla na Vuleteri, hi ku ya hi Swinawana, u fanele a:
- Anakanya aphili kutani a teka xibo ho, na
  - A tivisa muaphili hi ku tsala kunene hi xibo ho.

Vuxokoxoko bya vutihlanganisi bya Hofisi ya Dyondzo ya le Henhla na Vuleteri

Kherefu ya Vutshamo : 123 Francis Baard Street, Pretoria, 0001
 Kherefu ya Poso: Private Bag X174, Pretoria, 0001

Riqingho: +27 12 312 5555

Fekisi: +27 12 323 5618

10. KU NTSUNXIWA KU SUKA EKA KU SIMEKA YUNITI YA PHOLISI YA RIRIMI

Holobye wa Vutshila na Mfuwo hi ku ya hi xiyenge xa 12 (1) xa Nawu wa Ku Tirhisiwa ka Tindzimi ta Ximfumo wa 12 wa 2012 u ntshunxile SAQA, ku suka eka ku tumbuluxa Yuniti ya Pholisi ya Ririmi. SAQA yi ta nyika ntirho mutirhi wa xiyimo xa le henhla leswaku a tirha mintirho ya Yuniti ya Pholisi ya Ririmi.. Mintirho ya Mutirhi wa Ririmi wa SAQA yi ta lawuriwa hi milawu ya le henhla ya ntiyisiso wa nkoka.

11. KU YISA SWIVIKO SWA LEMBE

SAQA lembe na lembe, na loko ku nga se hela tin'weti tinharhu lembe ximali ra yona ri fikile emakumu, yi ta yisa xiviko eka Holobye wa Vutshila na Mfuwo na le ka Huvo yo Angarhela ya Tindzimi ya Afrika Dzonga. Xiviko xi ta katsa vuxokoxoko hi:

- 11.1 Ku simekiwa ka Pholisi ya Ririmi ya SAQA;
- 11.2 Xivilelo xihl kumbe xihl lexi kumiweke xa mayelana na ku tirhisiwa ka tindzimi ta ximfumo hi SAQA na ndlela leyi swivilelo leswi swi nga ta va swi hlamuseriwile ha yona; na
- 11.3 Mhaka yihl kumbe yihl leyi Holobye a nga ta yi lerisa.